

Зорица Цветановић¹

Универзитет у Београду, Учитељски факултет

Неда Јевић

ОШ „Живомир Савковић”, Ковачевац

Ивана Стојков

Универзитет у Београду, Учитељски факултет

Прегледни рад

Методичка теорија и пракса, број 2/2020

УДК: 371.3::821.163.41.09-342

Стр. 147–158

ОБРАДА БАЈКЕ О ЛАБУДУ ДЕСАНКЕ МАКСИМОВИЋ У ДРУГОМ РАЗРЕДУ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Резиме: Предмет истраживања овог рада јесу методичке могућности анализе Бајке о лабуду која је обавезна школска лектира у другом разреду основне школе. Још бајки Десанке Максимовић налазе се у домаћој лектури за овај разред, тако да се у првом делу рада дају основе поетике и методички значај бајки наше списатељице, а затим се доносе теоријски темељи за обраду Бајке о лабуду. У првом и другом разреду основне школе за обраду бајке методички је оправдано користити логичке целине које усредсређују пажњу ученика на делове текста. Осим тога, у току обраде настаје и план текста, који служи у синтези и за препричавање. Циљ рада је методички приказ обраде бајке по логичким целинама у другом разреду основне школе на примеру *Бајке о лабуду* Десанке Максимовић.

Кључне речи: програм наставе и учења, домаћа лектира, бајке, Десанка Максимовић.

¹ zorica.cvetanovic@uf.bg.ac.rs

УВОД

Књижевно стваралаштво Десанке Максимовић веома је богато, разноврсно и значајно за културу српског народа. Њена су дела преведена на више језика поред јужнословенских, на руски, мађарски, албански, шпански, словачки, чешки, пољски, грузијски, енглески, италијански, кинески, јапански, француски, немачки и пенџаб језик. Многи критичари истичу да је њено лирско стваралаштво неприкосновено и далеко изнад прозног стваралаштва, али ипак ни тај аспект њеног књижевног опуса не треба занемарити због његовог изузетног квалитета. Поред других књижевних врста које је неговала, бајка је као незаобилазни жанр добила место у њеном стварању српске књижевности за децу. Њена се бајка издваја као „жанр без ког се лектира најмлађих и младих не би могла замислити” (Смиљковић, 1999: 132).

Бајка Десанке Максимовић за инспирацију има природу у свом пуном сјају, животиње, чудесне јунаке и догађаје написане аутентичним стилем. „Десанка Максимовић на специфичан начин гради опис природе и улогу животних игара у њој. То чини снагом речи, размичући или проширујући границе реалног и стварајући нове чудесно-фантастичне крајеве и јунаке у њима” (Смиљковић, 1999: 129). Два најизразитија изворишта стваралаштва Десанке Максимовић јесу природа завичаја и свет детињства која су међусобно тесно повезана и испреплетана. Она је откривала у својим делима многе животне мудрости и тајне, тако је код читалаца градила подлогу за најлепше и најгоре догађаје у животу. „Имајући врло осетљиво ухо за све звуке природе и живота у њој и врло оштро око да запази сва обличја реалног света, обраћала је пуну пажњу на бројне детаље, чијој је реалности и прецизности додавала по неки резак или нежан звук, по неки мирис и по неку живу боју, заодавајући све то у привлачно рухо бајке” (Бошковић, 1974: 35).

Стваралаштво Десанке Максимовић, иако говори о природи и животу у њој, препуно је алузија на људски живот и свет. У њеном делу чудесно готово никад не губи везу са реалношћу, има корене у реалном свету и сугерише реалност у описаним сликама. „Свет бајки Десанке Максимовић понегде се додирује са народним обрасцем, али је увек у додиру са животним чињеницама, па је стога окарактерисан као *обична необичност*” (Стошић Јовић, 2017: 83). Бајке Десанке Максимовић налазе се у обавезној школској и домаћој лектури за други разред основне школе, и зато је значајно осврнути се на основе поетике наше списатељице и методички значај њеног дела.

ПОЕТИКА БАЈКЕ ДЕСАНКЕ МАКСИМОВИЋ И МЕТОДИЧКИ ЗНАЧАЈ

Живот Десанке Максимовић у Бранковини обликовао ју је и подстакао њену немирну природу, радозналост и опијеност несвакидашњим виђењем природе и живота у њему, утицао је на њено писање јер ту је у младости открила клице стваралаштва које су током каснијих година све више проклијавале. „Почела је рано да пише, да описује и схвата да том чудесном бајковитом мрежом може да улови и најситније детаље из живота, да открије све оне страхове, сумње, стрепње, наде које су својеврсне живом свету, пре свега човеку, живом свету који раз-

умно открива своје архетипске дубине; живом свету животиња и биљака који са великом упорношћу жели да се одржи” (Смиљковић, 1999: 133).

Стваралаштво Десанке Максимовић временски се поклапа са међуратном и послератном савременом књижевношћу, али она себе није видела у авангарди већ у класичном приповедању. Њена прва међуратна дела заснивају се dobrим делом на мотивима фолклорне чудесности као и традиције, па се тако можемо сусрести са патуљцима, вилама, вилењацима итд. „Већ у првим својим причама за децу, које су биле заоденуте велом бајки, Десанка Максимовић задира у суштину неких егзистенцијалних проблема” (Бошковић, 1974: 34). И касније, њена прича има аутентичност ауторске бајке, која „је стилизована чудесна прича произашла из фолклорне бајке која се, временом, осамостаљује и развија преваходно по начелима уметничког (ауторског) текста” (Опачић, 2010: 5).

У бајкама Десанке Максимовић нема ретардација, радња тече, преображава се и мења, баш као у савременим бајкама којима се она значајно приближила. „Иако Десанка Максимовић не пише бајке по угледу на народни канон, могуће је уочити сличности у погледу извесних места. Почети појединих бајки су попут уводних формула у народним бајкама, у којима се најављују место и време дешавања, као и носилац радње. Завршетак бајке Десанке Максимовић готово увек је срећан и увек је у знаку победе принципа добра” (Стошић Јовић, 2017: 84). Њене бајке су посебне и по специфичном стилу и песничком језику. „Новина коју Десанка Максимовић уводи при писању обавезује нас да дубље и детаљније продремо до мисли и идеја које су изречене песничким језиком. Зато и не можемо говорити о бајци као класичном жанру, већ о бајци као творевини духа и ума песникиње” (Смиљковић, 1999: 135).

Као писац, Десанка Максимовић је „врло одана деци, у истом степену како им је била одана док је као њихов професор стајала наспрам њих озарена радношћу живота и стварања” (Бошковић, 1974: 27). Она је у својој прози изградила децји свет који је аутономан у односу на свет одраслих не само због дистанцирања, већ због спонтаног изражавања самосвојности путем слободне игре и слободе у ширем смислу. Љубав према књижевности и историји код Десанке Максимовић постоји од детињства, понела ју је из родитељске куће, као и љубав према језику, његовој мелодији и ритмичности. Знања, старе речи и изразе људи из Бранковине жудно је упијала и памтила, па их је касније стваралачки уграђивала у своја дела. Такође, она тежи једноставности казивања и уопште једноставности стваралачког поступка. Оно што је, такође, карактеристично за њено стваралаштво је музикалност реченице, као и жив ритам, час убрзан, час успорен па због тога занимљив и привлачан. Највећи број бајки Десанке Максимовић веан је за наситнија бића и природу, као и за митска и фантастична бића из фолклора и митологије.

Љубав према деци је умногоме одредила ток Десанкиног стваралаштва. Делић себе уткала је у своје књижевно стваралаштво. „Градећи истовремено естетски и књижевни укус реципијента, богатећи емоционални свет, она обликује личност у духу хуманизма, племенитости, космополитизма” (Стојановић, Мишић, 2018: 37). Примила је у мајчинско окриље сву децу коју је загрлила својом нежношћу, лепом речју и поучношћу, а њена су дела ванвременска и жива и

у данашњем времену. „Десанка Максимовић ни једног тренутка није сметнула са ума свој васпитачки позив. Иако се та њена орјентација у већини уметничких остварења није наметљиво истицала, ипак се њено присуство, увек, макар и у подтексту, осећа” (Марковић, 1971: 117). У свом стварању Десанка Максимовић је имала посебан начин причања чудесних прича, па су због важности за одрастање појединца, а имајући у виду да посебно истичу оптимизам и хуманизам, њене бајке постале саставни део лектире ученика млађих разреда основне школе.

Бајка има важну улогу у детињству детета и у самом образовном процесу, развија естетику и морал, дечју креативност и богати речник. Природом своје уметности, бајка неоспорно доприноси развоју ученичке маште и изоштрава њихове ставове за добро и лоше, за осуду лоших људских поступања и симпатије за људску племенитост. Она је стога незаобилазно школско штиво поготово ученика млађег школског узраста, ког иначе карактеришу разиграност маште и наглашена радозналост. Уместо размишљања о одузимању бајке младом свету боље је размишљати о избору бајки за школске програме и читанке и о ваљаности тумачења бајке и бајковитог у настави (Илић, 1998: 350).

Као књижевни жанр, бајка се до данас доста мењала, па тако ако посматрамо њен развој, начин писања и време настанка у најширем смислу, можемо разликовати народну и ауторску. Народна бајка као плод духа човека утицала је на настанак ауторске – писане бајке. Због својих вредности своје комплексности народна бајка живи и данас, а послужила је и као узор и извор са којег су аутори точили многа сазнања и уграђивали их у своје стваралаштво. Десанка Максимовић је једна од најистакнутијих српских књижевница чији рад и дело познаје готово сваки човек српског порекла. Поред поезије по којој је најпознатија, бавила се и прозним стваралаштвом у ком је такође постигла запажена остварења. Она је у свом прозном стваралаштву један од представника српске ауторске бајке, па је потребно истаћи које специфичне елементе садржи њена бајка, по којима се разликује од бајки европских народа. Њено бајковно стваралаштво, због своје специфичности, налази се у школској и домаћој лектира најмлађих ученика.

Бајка Десанке Максимовић сачувала је језик и неизрециву лепоту детињства. Она заузима став поклоника природе који жели да свом читаоцу приближи осећаје које носи из детињстваведеног у Бранковини. Инспирирана природом пише о цвећу, травкама, мравицама, цврчцима, и другим биљкама и животињама, а у својим делима их оживљава, удахњује им душу и даје моћ говора. Како је и сама рекла, сви су они били њене играчке, природа ју је опчинила што је она и показала у свом стваралаштву. Настојала је да приволи читаоце да се диве небу, животињама, шумарцима и свему што нас окружује. Описујући природу и градећи карактере јунака Десанка Максимовић гради код ученика подлогу за најтананија осећања.

ТЕОРИЈСКИ ТЕМЕЉИ ЗА ОБРАДУ БАЈКЕ О ЛАБУДУ ДЕСАНКЕ МАКСИМОВИЋ

Правилником о *Пројраму насїшаве и учења за друїи разред основної образовања и васїишања* (2018) прописано је да једна бајка Десанке Максимовић буде обавезна лектира, и то је

Бајка о лабуду. Остале бајке Десанке Максимовић које су *Пројрамом* предвиђене као домаћа лектира за други разред основне школе су: *Ако је веровати мојој баки*, *Прсиен на морском дну*, *Бајка о шрешињи*, *Сликарка зима*, *Како су њужу украли кућу*, *Три њашуљка*, *Чика-Мраз*, *Божих Бајини цршежи*, *Траве говоре бакиним јласом*, *Орашчићи-јалчићи* и *Кћи вилиној коњица* (Правилник о програму наставе и учења за други разред основне школе, 2018). Од наведених бајки потребно је изабрати три за обраду, као дела домаће лектире.

Бајка о лабуду почиње веома слично као и народне бајке, и то се осећа по приповедачком тону, сугестивности у причању и динамици којом је читалац уведен у радњу. Врло брзо читалац се сусреће са магичним просторима испуњеним живописним описима зиме, који блистају и опчињавају својом лепотом. У *Бајци о лабуду* срећемо Снежану, краљицу зиме и црну птицу. У основи приче су контрасти који се огледају у боји и расположењу актера. „Снежана је сва у белом („На ножицама је имала ципеле од сребра, била је огрнута белим плаштом попрсканим снежним звездама, на глави је носила ледену круну...”) и одише животном радошћу („голишава се ваљала по сметовима, лоптала се по цео дан са пахуљицама”). Црна птица је контрастно постављена у односу на амбијент и стога дубоко несрећна“ (Пасер, 2012: 6). Мотив краљице зиме јавља се у многим европским бајкама, али Снежана из ове бајке је посебна и блиска деци због начина на који описује њен мио лик и топлину њеног срца. Снежана је забринута због патње црног лабуда, њеног „чамчића”, њена брига је опипљива, њена потреба да га разуме и усрећи оличава стремљење ове књижевнице ка животној радости и светлости. Амбијент у ком се бајка дешава је зимски и магичан, као и место где живи краљица зиме. Све је бајковито, нестварно и маштовито. Десанка Максимовић је постигла да читалац читајући ову бајку осети немир и потиштеност саопштавајући драму, тугу, усамљеност и загонетну судбину птице, краља лепотана међу птицама као и његову тежњу за припадањем и поистовећивањем са простором и бићима која га окружују. Краљица зиме одлази да замоли Сребрну звезду, мајку свих пахуљица да покрију лабуда мноштвом пахуљица како би његово перје постало бело. Јунак добија нови изглед помоћниковим чаробним деловањем, а тај нови изглед је необично леп. „Ширина душе црног лабуда не дозвољава живот без смисла, без радости. Дубока туга биће одагната тек онда када сребрне звезде пошаљу јато пахуљица које ће обојити црног лабуда. Границе света су се размакнуле, нестало је туге, а бела боја која је завладала пространствима симболизује бескрај, слободу, невиност којом се одликује свет духа” (Смиљковић, 1999: 138). У овој бајци јавља се мотив метаморфозе лабуда из трагичног у срећног јунака, а физички и емотивни преображај јунака доноси срећан завршетак типичан за бајку. Крај бајке је у духу етиолошког предања о настанку првог лабуда.

МЕТОДИЧКА ОСНОВА ЗА ОБРАДУ **БАЈКЕ О ЛАБУДУ ПО ЛОГИЧКИМ ЦЕЛИНАМА**

Бајка о лабуду Десанке Максимовић у другом разреду основне школе може да се обради на више начина, целовито или по деловима, односно по логичким целинама. У методичкој ли-

тератури обрада бајке по целинама помиње се као једна од могућности у млађим разредима основне школе. „Бајка се може веома успешно обрадити по *ојшићем* моделу обраде уметничког текста. Ради њене обимности понајбоље је извршити обраду по *логичким целинама*” (Милатовић, 2019: 307). Овај модел рада посебно је погодан у првом и другом разреду основне школе, када ученици још увек усавршавају технику читања. То је и први корак ка каснијем сачињавању плана текста који тада „може, али не мора да буде план интерпретације” (Николић, 2000: 208). Сачињени план текста помаже ученицима у усменом и писменом препричавању. Осим тога, повећавају се могућности за самостални и стваралачки рад ученика. „Када се садржинска анализа ради по логичким целинама онда је повећана могућност овог облика рада. Ученици самостално одређују логичке целине, уз креативан приступ дају и предлоге за поднаслов, врше сажето препричавање садржаја у оквиру сваке логичке целине и касније целовито” (Цветановић, 1996: 75).

У другом разреду основне школе најчешће се користи жанровски модел обраде бајке, који има следеће методичке етапе: 1. припремни разговор; 2. најава наставне јединице; 3. изражајно читање; 4. анализа садржине по логичким целинама; 5. интерпретација ликова; 6. препричавање; 7. о бајци (особине бајке); 8. стварно и измишљено у бајци; 9. језичке и стилске карактеристике; 10. вежбе изражајног читања; 11. домаћи задатак (Милатовић, 2019: 307). Методички поступак анализе садржине по логичким целинама подељен је на више подетапа: а) анализа прве логичке целине; б) анализа друге логичке целине; в) анализа треће логичке целине итд.

Анализа бајке по логичким целинама обухвата анализу једне по једне целине, и то се односи на тумачење непознатих речи, на анализу садржине, укуључујући основно о ликовима и идејама. На крају се ученици позивају да дају наслов логичкој целини, који се записује. Затим се понавља методички поступак за сваку целину. Тако се анализа садржине сваке логичке целине методички реализује на следећи начин:

- гласно читање логичке целине,
- тумачење непознатих речи и израза,
- разговор о садржини логичке целине,
- давање наслова логичкој целини.

Гласно читање логичке целине обично се препушта одељењу. Један ученик гласно чита прву целину, а други ученици га прате. Када читач дође до краја целине, учитељ га зауставља и прво се тумаче непознате речи из те целине по класичном методичком поступку. Затим се анализира садржина прве целине, уз припремљена питања. Нагласак је на садржинској анализи, али се она може употпунити и другим чиниоцима интерпретације. На крају се даје наслов првој логичкој целини, ученици предлажу, а прихвата се и записује један. Након тога, наставља се са читањем друге целине и понавља се методички поступак. Када се анализирају све логичке целине и запишу сви њихови наслови, добије се план бајке. План се касније користи за препричавање у синтези или на наставним часовима језичке културе.

На крају анализе књижевног текста потребно је реализовати синтезу, која представља поновно враћање на целину. Када се обрађује бајка по логичким целинама обично се синтеза реализује препричавањем.

За анализу на наставном часу, најфункционалније је *Бајку о лабуду* поделити на шест логичких целина. За сваку целину учитељ припрема питања и наслове целина. У Табли 1 приказани су наслови логичких целина и питања из једне читанке.

Табела 1. Логичке целине и питања за *Бајку о лабуду* у Читанци за други разред основне школе (Цветановић, Килибарда, Станишић, 2019: 54).

Делови бајке	Питања
1. Мала Снежана, краљица зиме	Пронађи у тексту како изгледа Снежана. Како Снежана живи у свом краљевству?
2. Тајна црне птице	О чему су разговарали Снежана и црна птица? Како је Снежана знала да је лабуд тужан?
3. „Зар не верујеш у моју моћ?”	Зашто је мала краљица хтела да јој птица открије тајну?
4. „Учинићу да и ти постанеш бео”	Зашто црну птицу мори туга? Због чега је Снежана била радосна?
5. Снежанина молба	Шта је Снежана замолила Сребрну Звезду да учини?
6. Бели лабуд, први на свету	Како сада живи бели лабуд?

У читанци је у самом тексту бајке написан број целине испред њеног почетка, а у дидактичко-методичкој апаратури налазе се наслови целина и питања за ученике. У другом разреду основне школе чешће се говори о деловима бајке, а касније се може користити појам логичке целине. Наслови делова бајке су план текста, а ученици могу да дају своје предлоге и тако направе свој план текста.

ПРИМЕР ЗА ОБРАДУ БАЈКЕ О ЛАБУДУ ПО ЛОГИЧКИМ ЦЕЛИНАМА

Бајке се, у млађим разредима основне школе, најчешће обрађују на два наставна часа, како због дужине, тако и због фабуле, ликова, композиције, језика, необичних и чудесних ликова. На првом часу, бајка се чита и анализира се фабула, док се на другом часу разговара о ликовима, реалном и измишљеном у бајци и говори се о карактеристикама бајки. Оно што је методички важно јесте да на оба часа постоји јединство анализе и синтезе, од анализе ка синтези. Тако се и за обраду *Бајке о лабуду* планирају два наставна часа. На првом се она анализира по логичким целинама, а на другом се обрада проширује и разговара се о ликовима, идејама, о одликама бајки, са усменим препричавањем на крају. Следи један од могућих модела наставних часова за обраду ове бајке, са детаљним објашњењима.

Емоционално-интелектуална припрема. У овој етапи часа може се пустити композиција „Лабуд” Ками Сен Санса. Док ученици слушају, на слајду се може приказати слика лабуда. Након одслушане композиције, ученици говоре како изгледа лабуд.

Најава наставне јединице. Учитељ најављује бајку. *Уз бајке сће усјављивани, а сада бајке чииаће сами. Чудесан је свей у бајкама. Десанка Максимовић је најисала дивне бајке у којима ћемо уживаии. Данас ћемо чииаии „Бајку о лабуду”.* Записује аутора и наслов текста и на табли, а ученици пишу у својим свескама. Учитељ пита ученике шта знају о нашој познатој списатељици.

Порирей иисца. Учитељ дели ученицима наставни листић са биографијом писца. Десанка Максимовић (1898–1993), рођена је у селу Рабровици у близини Ваљева, а живела је у Београду. Била је наставник и професор. Добила је много књижевних награда за своје књиге за децу и одрасле. Неке од њених књига за децу су: „Врт детињства”, „Ђачко срце”, „Тако је причала моја бака”.

Изражајно чииање. Следи изражајно читање учитеља, а након тога следи кратка психолошка пауза.

Разговор о нейосредном доживљају. Након краће паузе после читања, ученицима се постављају следећа питања: *Да ли вам се бајка дојала? Зашио?*

Анализа шексиа по логичким целинама. Она обухвата анализу једне по једне целине. С обзиром на узраст ученика, методички поступак подразумева да учитељ *Бајку о лабуду* подели на логичке целине, или да их упуту на означене делове текста у читанци. Један ученик гласно чита прву целину, тумаче се непознате речи, анализира се целина, и даје се наслов логичкој целини, који се записује. Затим се понавља методички поступак за преосталих пет целина.

Бајка о лабуду – делови бајке

1. Мала Снежана, краљица зиме
2. Тајна црне птице
3. „Зар не верујеш у моју моћ?”
4. „Учинићу да и ти постанеш бео”
5. Снежанина молба
6. Бели лабуд, први на свету (Цветановић, Килибарда, Станишић, 2019: 54)

Мала Снежана, краљица зиме

Где је живела мала Снежана? Пронаћи у шексиу како изгледа Снежана. Како Снежана живи у свом краљевству? Где је Снежана сјавала? Где се возила и чиме?

Тајна црне птице

Зашио је изабрала црну иицицу да јој буде „чамац”? О чему су разговарали Снежана и црна иицица? Како је Снежана знала да је лабуд иужан? Зашио је Снежана желела да йомоине лабуду? „Зар не верујеш у моју моћ?”

Зашио је мала краљица хшела да јој иицица ойкрије шјајну? Како је Снежана ойкрила шиа ја мучи? Уз чију йомоћ је Снежана йомоила лабуду? О чему су разговарали Снежана и црна иицица? Како је Снежана знала да је лабуд иужан?

„Учинићу да и ти постанеш бео”

Зашићо је мала краљица хћела да јој ићица оћкрије шћјну? Зашићо црну ићицу мори ићуа? Здоћ чећа је Снежана била радосна?

Снежанина молба

Шћа је Снежана замолила Средрну Звезду да учини? Шћа је Средрна Звезда урадила? Како се Снежана ићада осећала?

Бели лабуд, први на свету

Шћа се на крају ирче доћодило? Како сада живи бели лабуд? Како сада изћледа краљев- сћво?

Ученицима могу бити напознате следеће речи из бајке: плашт – широки огртач без рукава; смет – ветром нанесена велика количина снега; околишати – избегавати отворено рећи неке нешто; морити – патити, мучити, осећати бол; тиштити – патити, осећати муку.

Синћеза. Након анализе текста, следи синтеза. Наслови логичких целина бајке су план текста који је и подсетник за препричавање. Зато је методички оправдано у синтези препричати бајку. Ученици могу препричавати део по део, или ће један ученик препричати целу бајку. Тако се остварује основно методичко правило да се на крају часа бајка поново доживи као једна целина.

Следећи наставни час обухвата обраду ликова, идејну анализу и етапу која се односи на стварно и измишљено у бајци. Осим тога, један део часа може бити посвећен и препричавању бајке.

Емоционално–инћелекћуална ирћрема. Игра – *дећекћивска ићићања.* Припреме се три склопљена папира, на једном пише Снежана, краљица зиме, на другом лабуд, а на трећем Средрна Звезда. Једно дете, главни детектив, бира папир, који не показује другима, и одговара на питања. Остали детективи, односно ученици, постављају питања на која се може одговорити: *да* или *не*. *Да ли је ићо живо биће? Да ли је живоићиња?* Ко погоди, постаје главни детектив. *У којој бајци се ићјављују ликови из ићре?*

Најава насћавне јединице. Учитељ најављује да ће на часу наставити разговор о *Бајци о лабуду* Десанке Максимовић и да ће је усмено препричавати.

Усмерено чићање. Ученици добијају инструкције да читају бајку у себи и обрете пажњу на изглед и осећања птице на почетку и на крају приче.

Обрада ликова. Разговор о ликовима, њиховом изгледу, поступцима и особинама, са записом на табли и у ученичке свеске.

Особине ликова

Снежана је мала, ледена длисћава, умиљаића, добра, држжна, илеменића.

На ићочейку бајке ићица је црна, ићужна, несрећна, ићишићена, искрена. На крају бајке ићсћаје срећан и задовољан бели лабуд, ирви на свейу.

Средрна Звезда је сћара, добра, илеменића.

Идејна анализа. Разговор о основним идејама бајке – о пријатељству, о различитости, о помоћи и срећи. *Здоћ чећа је ићица хћела да буде баш беле доје? О насћанку које ићице ићво-*

ри бајка? *Зашићо се ѝрича зове „Бајка о лабуду”?* Који Снежанини ѝосћуйци ѝоказују да је добар ѝријатшељ? Како ми можемо да ѝомоїнемо ако ѝримейшимо да некої из нашеї окружења нешићо ѝишићи?

Сћварно и измишљено у бајци. Разговор о нестварним догађајима и ликовима: *Шћа је у ѝексћу измишљено, а шћа сћварно?* Издвајање нестварних догађаја: птица разговара са девојчицом, девојчица краљица зиме, голишава се ваља по снегу, лабуд на леђима носи девојчицу. Издвајање нестварних ликова: црни лабуд, снежна краљица, Сребрна Звезда.

Осим разговора који се посебно односи на сваку логичку целину, потребно је обратити пажњу на стварно и измишљено у бајци и повезати са особинама бајке.

Како излєда Снежанино краљевсћиво у којем живи лабуд? Шћа је њему несћварно?

О бајци (особине бајке). Разговор о одликама бајки. *Зашићо у назову ове ѝриче сћоји реч „бајка”?* По чему су бајке ѝоседне?

План ѝрејричавања. Заједничко читање плана текста који је и план за препричавање. Разговор о садржини бајке, подсећање на фабулу, ликове и описе.

1. Мала Снежана, краљица зиме – *Како излєда Снежанино краљевсћиво? Шћа она све ради у њему?*

2. Тајна црне птице – *Како је Снежана ѝримейшила да је црна ѝишица ѝужна? Да ли је ѝишица одјоворила Снежани?*

3. „Зар не верујеш у моју моћ?” – *Зашићо је Снежана желела да оћкрије ѝајну црне ѝишице?*

4. „Учинићу да и ти постанеш бео” – *Шћа је ѝишићило црну ѝишицу? Како је реаїовала Снежана када је оћкрила ѝајну?*

5. Снежанина молба Сребрној Звезди – *Коїа је Снежана замолила за ѝомоћ? Да ли јој је ѝомоїла?*

6. Бели лабуд, први на свету – *Како сада излєда лабуд? Ко је срећан? Зашићо?*

Давање ућуисћава за усмено ѝрејричавање. Препричавање бајке према плану. Скренути пажњу ученицима да док препричавају треба да испричају догађаје редом и опишу ликове – изглед, осећања и да издвоје само најбитније чињенице из сваког дела приче.

Усмено изражавање – ѝрејричавање. Ученици препричавају бајку према плану.

Анализа ѝрејричавања. Након излагања сваког ученика, учитељ и одељење коментаришу, похваљују оно што је било добро и дају сугестије за побољшање говора.

Домаћи задатк. За домаћи задатак ученици могу да писмено препричају једну логичку целину, или целу бајку.

ЗАКЉУЧАК

Бајке Десанке Максимовић инспирисане су природом, у њима су ликови чудесни јунаци који на специфичан начин дочаравају свет. Оне су посебне јер ту чудесно готово никад не губи везу са реалношћу и има корене у реалном свету. Народне бајке и њихов образац додирује се

са светом Десанке Максимовић, али је он увек у додиру са животним чињеницама, па је стога окарактерисан као „обична необичност”.

У обавезној школској и домаћој лектури бајке Десанке Максимовић имају своје место. Предвиђене су за читање у другом разреду основне школе, једна је обавезни текст, а три се бирају из понуђеног програмског списка. Управо је *Бајка о лабуду* обавезна школска лектира, која се налази у свим читанкама и читају је сви ученици. То има свог методичког оправдања, јер ова бајка кроз своју фабулу и преображаје, како физичке, тако и емотивне, буди код читалаца радозналост. Најмлађе подстиче и на размишљање о осећањима и пријатељству, имплицитно им откривајући и моралне вредности.

Бајка о лабуду Десанке Максимовић је једна од првих ауторских бајки које ученици млађих разреда читају на наставним часовима. Зато је важно одабрати адекватан начин обраде и осмислити које методичке радње и моделе применити у настави. Један од погодних начина је жанровски модел за обраду бајке, који подразумева анализу по логичким целинама. Тако се *Бајка о лабуду* дели на шест целина и припремају се питања за анализу једне по једне целине. На наставном часу се прво бајка прочита, а затим се гласно чита целина по целина. За сваку логичку целину се посебно тумаче непознате речи, анализира се садржина и ученици јој дају наслов. Када се поступак заврши за све целине, остаје план текста, који се даље користи у синтези, и на следећем часу, када се анализирају ликови и идеје, уз усмено препричавање. Ова бајка може се обрадити и помоћу других модела, али обрада по логичким целинама доприноси увежбавању логичког читања, детаљној анализи текста, развија културу говора, и добар је методички пут ка каснијем самосталном осмишљавању плана текста од стране ученика.

Литература

1. Бошковић, В. (1974). *У ведрим њпросџорима деџињсџива*. Београд: Нова књига.
2. Илић, П. (1998). *Змајеве методике наставе – српски језик и књижевности у наставној теорији и њракси*. Нови Сад: Змај.
3. Марковић, Ж. С. (1971). *Зайиси о књижевности за децу*. Београд: Интерпрес.
4. Милатовић, В. (2019). *Методика наставе српској језика и књижевности у млађим разредима основне школе*. Београд: Учитељски факултет.
5. Николић, М. (2000). *Методика наставе српској језика и књижевности у млађим разредима основне школе*. Београд: Завод за уџбенике.
6. Опачић, З. (2010). Облици ауторске бајке у настави српског језика и књижевности у основној школи. *Иновације у настави*, XXIII (3), 5–15.
7. Пасер, С. (2012). Бајка Десанке Максимовић у контексту усмене традиције и европског наслеђа. *Деџињсџиво XXXVIII*, 9–19.
8. Програм наставе и учења за други разред основног образовања и васпитања (2018). *Просветни џласник*, бр. 16. стр. 49.
9. Смиљковић, С. (1999). *Ауџорска бајка*. Врање: Учитељски факултет.

10. Стојановић, Б. и Мишић, Д. (2018). *Дечји свештови у књиџама – мојућносћи шумачења*, Врање: Педагошки факултет.
11. Стошић Јовић, Ј. (2017). Естетске, емоционалне и моралне вредности бајке Десанке Максимовић у настави. *Годишњак Педагошког факултета*, VIII (2), 83–96.
12. Цветановић, В. (1996). *Самостјални и сиваралачки рад у настави српског језика*. Београд: Водех.
13. Цветановић, З., Килибарда, Д. и Станишић, А. (2019). *Чишанка са основнама језичке ишменосћи*. Београд: БИГЗ школство.

Zorica Cvetanović
University of Belgrade, Teacher Education Faculty

Neda Jević
Elementary school „Živomir Savković” Kovačevac

Ivana Stojkov
University of Belgrade, Teacher Education Faculty

INTERPRETATION OF THE FAIRY TALE ABOUT THE SWAN
OF DESANKA MAKSIMOVIĆ IN THE SECOND GRADE OF PRIMARY SCHOOL

Abstarct: The subject of research in this paper are the methodic possibilities of interpretation of *The fairy tale about the swan*, which is a compulsory school lesson in the second grade of primary school. More fairy tales by Desanka Maksimović are in the domestic lecturer for this grade, so in the first part of the paper the basics of poetics and methodical significance of fairy tales by our writer are given, and then theoretical topics for interpretation *The fairy tale about the swan* by Desanka Maksimović are brought. In the first and second grade of primary school when anylizing a fairy tale, it is methodic justified to use logical units that focus students' attention on parts of the text. In addition, during the interpretation, a text plan is created, which serves in the synthesis and for retelling. The aim of the paper is a methodical presentation of the processing of a fairy tale by logical units in the second grade of primary school on the example of *The fairy tale about the swan* by Desanka Maksimović.

Keywords: teaching and learning program, home reading, fairy tales,
Desanka Maksimović.

Рад је примљен 09. 09. 2020. године, а рецензиран 07. 11. 2020. године